



ODMENY, MINULOSŤ A SLOVENSKE KOMUNITY

Vladimír VALENT

REWARDS, PAST AND SLOVAK COMMUNITIES



ENVIRONMENTAL POLICY TOOLS 2020

ABSTRAKT

Poukazuje sa na spoločenský význam práce a uznání odovzdaných osobnostiam slovenských komunit. Podané sú historické fakty o živote Slovákov v minulosti žijúcich na území niekdajšieho Rakusko - uhorského impéria. Zabezpečenie materiálne a duchovne bohatého života entít na územiach ich dnešných domovínach a Slovákov Srbska vyžaduje angažovanie, organizáciu i prax jednotlivcov i jeho inštitúcií. Potreby a záujmy entity majú sa navrhovať, uskladňovať i realizovať v súlade so súčasnými vedomosťami, rozvojom, cieľmi komunity i celej spoločnosti.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: *Odmeny, slovenská komunita, život entity*

ABSTRACT

The social importance of work and the recognition of the personalities of Slovak communities are pointed out. Historical facts about the life of Slovaks living in the territory of the former Austro - Hungarian Empire are presented. Ensuring the material and spiritually rich lives of entities in the territories of today's homeland and Slovaks of Serbia requires the involvement, organization and practice of individuals and institutions. The needs and interests of the entity should be designed, stored and implemented in accordance with current knowledge, development, community and society goals.

KEY WORDS: *Rewards, Slovak community, entity life*

ÚVOD

Je chvályhodné verejné oslovenie, uznanie, faktami (z)dokumentované udelenie cien, odmien osobnosťiam a inštitúciám slovenskej komunity v Srbsku a Slovákom v ich domovínach v šírom svete. Poukazuje to na ich tvorivosť, samostatnosť, slobodu, na stavy a diania v minulosti a na spoločenský význam ich práce v tých prostrediach. Výsledkom toho je verejné spoznanie ako sa zachovať v konkrétnych situáciách tiež uvedenie o rozhodnutiach a ich dopade, vplyve na okolie a na spoločenské diania.

V lokálnom, prostredí to cvendží, podľa môjho chápania, vtedy keď sa o ceny, pochvaly pričinia inštitúcie Slovákov Srbskej, Chorvátskej, Maďarskej, Rumunskej i Bulharskej republiky, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) v Bratislave a inštitúcie Slovenskej republiky (SVK). Vtedy sa pozornosť slovenskej (lokálnej a štátnej) verejnosti, národov upriamuje na význam práce, tvorivosti, kompetencie, ponuky pre rozvoj, zastavenie vyludňovania až realizovanie udržateľnosti etnika - názorov na stavy, diania v lokálnom, v menšinovom až v štátnom prostredí. V súlade so zákonmi štátov záväzok v tom mali by plniť a bolo by chvályhodne keď to budú vykonávať ako jednotlivci tak i všetky vládne i mimovládne inštitúcie Slovákov v ich domovínach a v šírom svete.

Takáto činnosť uprednostňuje, hlása vedomostné a pre každého občana i nevyhnutné zdokonaľovanie sa a využitie vedomostí v živote, zároveň i prispôbenie sa súčasnosti. Osnovou a súčasťou toho sú vzdelávanie a občianske práva človeka, ich každodenné uplatňovanie a na to vplyv



organizovaných spoločenských síl. Tie činy a poznanie rozvetvujú (po)vedomie človeka v ochrane seba, vlastného pôvodu, tvorivosti, aktivít, angažovania sa v spoločnosti vďaka čomu sa vzdelávaním obyvateľstvo dopracuje i k vysokej životnej úrovni. Je to v spojitosti a súvisí i s ochranou hmotného a nehmotného dedičstva a s každodennosťou prameniaca z tradície, zvykov a obyčajov – v sústave národnej identity. I tým človek, kolektív a okolie definujú zmysel života, poznávajú, pestujú, dopĺňajú, osvojujú a reprezentujú to v menšinovom a v inojazykovom prostredí. Poukazujúc na to, presvedčený som, že predsavzatia, skutky zoskupujú a ako sústava zväčšujú, obohacujú spolupatričnosť, vzájomnosť a spoluprácu ľudí i národov. Analýza i syntéza tých stavov a diania podávajú (reálne) svedectvá, že v porovnaní so svojou minulosťou človek, jeho spoločenstvá dnes žijú z ponuky i výziev. Materiálne i duchovné statky umožňujú bohatší život i štedrejšie radosti i potešenie. Nenačím sa prekvapíť keď to málokto uzná!

ODMENY, ŽIVOT A SPOLOČENSKÁ PRAX

Aktivitami a odmenami/cenami (navrhnuté) osobnosti i inštitúcie príkladom sú pre Slovákov a ich inorečových spoluobčanov (v štáte a mimo jeho hraníc). Verejným zapojením sa do života osobnosti i inštitúcie zviditeľňujú, rozvetvujú i postoje i skutky i vlastnosti človeka a jeho pokrok a tým i životných radostí, šťastia až utrpení (Valent V., *Odmeny a slovenská komunita v Srbsku, Rewards and the slovak community in Serbia, MZaP, 2018*). Kompetenciou zasahujú i do osnov trvaloudržateľnosti slovenských komunit na územiach spomenutých štátov a v širom svete. Práve skrze toho poďakujem iniciatívy, ustanovenie a udeľovanie cien a prácu Matice slovenskej v Srbsku z Báčskeho Petrovca (MSS; v Petrovci založená augusta roku 1932; obnovenie činnosti roku 1991), prácu Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, ustanovenie ceny Pro cultura Slovaca[2] definovanú Ústavom pre kultúru vojvodinských Slovákov v Novom Sade a jeho aktivity, prácu Slovenského vojvodinského múzea a Slovenského vojvodinského divadla v Báčskom Petrovci, Slovenské vydavateľské centrum z Báčskeho Petrovca propagátora písaného slova a diel spisovateľov a NVU Hlas ľudu z Nového Sadu, ktorá cestou informačno-politického týždenníka i vydaných diel sleduje diania v slovenskom prostredí v SRB. V živote slovenskej komunity v SRB pozoruhodnú prácu vykonávajú už 100 ročné Gymnázium so žiackym domovom P. J. Šafárika v Báčskom Petrovci a 55 ročné Gymnázium Michajla Pupina v Kovačici ako i základné školy na území AP Vojvodiny a univerzitné inštitúcie v Novom Sade a v Belehrade. Patrí do toho i práca slovenských redakcií v mediálnych inštitúciách SRB (rádio i TV zariadenia), mimovládnych organizácií, združení občanov a ich členov ako i ich a ceny iných inštitúcií Slovákov v SRB a v zahraničí. Vzťahuje sa a má to osnovu i v ponukách i v účasti MSJ/MSS s inými inštitúciami v obsahoch činnosti slovenskej komunity v SRB akými sú i bienále slovenských akademických maliarov, výstavy insitných maliarov v Srbsku a v zahraničí, diela spisovateľov, práca profesorov škôl, recitátorov (detí, žiakov, študentov i dospelých), interpretov ľudovej i zábavnej hudby, športovcov, verejných pracovníkov a iných dejateľov zúčastňujúcich sa v stretaní ľudí a v spoločenskom živote komunity.

Nenačím zabudnúť na význam, posolstvá, na podieľanie sa v udržateľnosti svojbytnosti, jazyka, povedomia, príslušnosti národu a na náboženskú katechézu (vyučovanie) viacstoročnú prácu Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SRB a prácu cirkví iných konfesií Slovákov Srbska.

Identické ocenenie patrí i práci i odmeneným a cenám lokálnej úrovne.

Ponúknuté stanoviská patria práci i cenám v slovenských komunitách v Rumunsku, aká je cena Ondreja Štefánka, v Maďarsku cena Samuela Tešedíka. Týka sa to i cien ÚSZZ a tu nepomenovaných cien, ich iniciátorov i prameňov v inom zahraničí.

Práca sa posudzuje, ceny sa udeľujú osobnostiam a nečasto i inštitúciám etnických spoločenstiev žijúcich na územiach spomenutých štátov tiež i osobám zo Slovenskej republiky. Tak boli udelené i ceny roku 2019. Záväzkom je verejnosť v úplnosti i transparentne oboznámiť o všetkom súvisiacom s posudzovaním, financovaním, výberom diel odmenených, o ich práce a o výkonoch v spoločnosti a nezabudnúť spomenúť ani členov porôt zodpovedných za návrhy a tým i za udelenie odmien. Súvisí to, predovšetkým, so spoľahnutím sa etník, a ich predstaviteľov, na vlastné sily i znalosti. To i preto, že niektoré posúdenia činiteľov Slovenskej republiky, poznajú to mnohý zo spomenutých prostredí, hýria pochvalami Slovákov s početnými, žiaľ až (pre)často, s nezrealizujúcimi



sľubmi. K tomu, pre mnohých občanov Slovenska ide o Slovákov cudzincoch. Slovákov zo Srbska, dodatočne, zdobia občanmi SVK nelichotivé, mnou odsudzujúce, pomenovanie - Srbáci. Skúsili to početní činitelia slovenského zahraničia, ale často mlčia, nemajú vôľu a ani smelosti verejne sa o tom vyjadrovať.

Spomenuté inštitúcie boli a sú reprezentantmi svojich komunít pred lokálnymi orgánmi moci a správy, štátu a medzinárodnými činiteľmi. V Srbsku v takom postavení už od zakladania roku 1932 v Báčskom Petrovci pôsobila, časť spoločenského života Slovákov v Juhoslávii a v Srbsku organizovala, ich stretnutia (Valent V., Slávnosti života - život Slávností, Celebration of life – the life of festival, 2019), zámery, potreby a ciele orgánom moci a správy podávala i obhajovala Matica slovenská v Juhoslávii (MSJ). Po rozklade Juhoslávie tú i takú úlohu MSJ prebrala jej nasledovateľka Matica slovenská v Srbsku (MSS). V lone slovenského etnika na území Juhoslávie a Srbska počas pominulých rokov, a aj dnes, svedčí to (počas augusta roku 2020 zaznamenanie osláv 30. výročia obnovenia činnosti a práce MSJ) že MSJ/MSS ako mimovládna a nezisková organizácia občanov bola vytrvalým a v súlade so zákonmi štátu významným činiteľom i predstaviteľom slovenskej komunity v SRB a v zahraničí. Mojim je stanoviskom, že sa MSJ/MSS "...za účelom uskutočňovania, prejavovania a hájenia kolektívnych záujmov a práv Slovákov žijúcich v Srbsku, ich ochrany a zveľad'ovania..." (<http://www.maticaslovenska.rs/o-matici/o-matici/stanovy-statut.html>) dlhodobo usmerňuje na postavenie a tým i svojbytnosť (etnická príslušnosť, identita a solidarita) Slovákov v SRB, ochrane ich hmotného a nehmotného dedičstva, využívaniu slobôd a práv občanov v presadzovaní vyučovania, rodinnej a verejnej komunikácie (vo všetkých komunikačných doménach) v slovenskom jazyku a tak v multikultúrnom, multietnickom a multikonfesijnom prostredí bohatstvom ponúk i činov jednotlivcov, inštitúcií a ľudu, bez ohrozovania slobôd i práv inorečových spoluobčanov, venuje sa integrácii slovenských (i inorečových) občanov do aktívneho (spoločenského) pôsobenia, organizovaniu i oprávnenému (re)prezentovaniu komunity na všetkých úrovniach spoločenského života v domovine a v zahraničí a tak i bohatstva i kvality života. Rozvojom spoločnosti, organizácie spoločenského života, reprezentovania svojich členov a ľudu časť práce i úloh MJS/MSS, je to v súlade s vytvorenými podmienkami, poznaním i potrebami života, prebrali i realizujú i novovzniknuté inštitúcie Slovákov na dnešnom území Srbska. V tom postavení, náležalo by činiteľom tých inštitúcií, osobite keď ich členovia svoju prácu, aktivity presadzujú ako predstavitelia MSS, o ponukách, cieľoch, výsledkoch i zodpovednosti za výkony riadne podávať i vedeniu i členom MSS a slovenskej komunite SRB, ktorú reprezentujú. Taká prax nie je evidovaná slovenskou mediálnou sférou Srbska. Nevlastním ani dôkazy, že sa ona inštitučne praktikuje. Súdim, že je taká prax výsledok zlyhávania ľudského faktora.

Nedávna minulosť zahraničných Slovákov - slovenských enkláv - po roku 1993 poznačená je dotáciami (grantmi) Slovenskej republiky. Vďaka podaným projektom financujú sa ich podujatia s domináciou aktivít na poli kultúry, vzdelávania, informovania a médií. Nevystáva SVK pomoc ani v obnove a vo vybavení spoločenských objektov i inštitúcií. Po roku 2006 ide o podporu krajských projektov prostredníctvom ÚSŽZ (odbor TEDO) v Bratislave.

Nie je od veci podať niekoľké finančné ukazovatele podpory projektov cestou ÚSŽZ. V období rokov 2017 ÷ 2019 na jeden rok podpora - dotácie ÚSŽZ pre slovenské komunity vo svete (rok 2019, ÚSŽZ odhad: 1 750 000 osôb) vďaka zvyšovaniu súm bolo SVK schválených 918 128,12 ÷ 986 150,00 €. Na jedného Slováka vo svete to činilo 0,52 ÷ 0,56 €/rok. Roku 2020 suma ÚSŽZ (https://www.uszz.sk/data/dabc8aabb2afc69_65353a578739a01bf.pdf) bola zväčšená o 100% na 1 764 550,00 €. To v tom roku činí 1,0 €/osoba/rok. Bez USA Slovákov (ÚSŽZ odhad: 750 000 osôb) na jednu osobu počas rokov 2017 ÷ 2019 pomoc SVK vynášala 0,92 ÷ 0,99 €/rok a pre rok 2020 je hodnoty 1,76 €/rok.

Pre Slovákov Srbska (roku 2011 v SRB súpis: 52 750 osôb) a nadpriemerne dominujúci počet ich projektov ÚSŽZ navrhnutých k sume pomoci z domovného štátu (SRB) dotáciami ÚSŽZ sa, v období rokov 2017 ÷ 2019, dodávalo ešte zhruba 2,5 €/osoba/rok; roku 2020 to vynáša 7,95 €/osoba/rok. Podľa dokumentov ÚSŽZ

(https://www.uszz.sk/data/2016/3_11_Vystupenie_predsedu_USZZ_na_Stalej_konferencii_2016.pdf) a jeho predsedu pána Jána Varša "...prerozdeľovanie zostane vždy subjektívne a bude polarizovať až



antagonizovať vzťahy medzi tými, ktorí dostali podporu a tými druhými bez ohľadu na to, aký objem prostriedkov by Slovensko vyčlenilo pre krajanov...".

Dotácie chápe ako dobročinné investovanie s (už evidovanou a naznačenou) redistribúciou rozpočtu SVK.

Spomenuté fakty nenačím tlmočiť ako moje zasadzovanie (sa) o to, aby príslušníci slovenských enkláv dostali identický finančný výnos dotácie na jednu osobu. To nie je ani nutnosťou a nie je ani príčinou ekonomickej nerovnosti v komunitách. Zasadzujem sa za uznesenia, ktorými sa grantmi SVK a deľbou narastajúcej finančnej sume pomoci SVK príjmy budú rozdeľovať podľa významu, váhy, predpokladaného spoločenského vplyvu tých projektov na trvalodržateľnosť enkláv v tom (ich) okolí. Zväčšená starostlivosť SVK (o čom svedčí i suma určená na rok 2020) o slovenské enklávy v zahraničí - diaspóru - (vy)žaduje i v budúcnosti finančné zvyšovanie tých grantov. Tým by sa priebornejšie mohlo vplývať na povedomie, na etnokultúrne stavy, na hospodársko - sociálne podmienky života a skrze nezamestnanosti až na ekonomické postavenie príslušníkov komunít. Do popredia sa vtedy dostanú vypuklé otázky nielen počtu Slovákov a ich demografia, jej príčiny a následky ale i vyst'ahovanie mladých (zo Srbska ročne emigruje 1% pracovne schopného obyvateľstva) a tým strata produktívnych, kvalifikovaných, vzdelaných ľudí - podstatných činiteľov rozvoja i pokroku spoločnosti. Patria do toho v domovinách i zabezpečenie ľuďom prajných podmienok pre zamestnanie, pracovné príležitosti, ochrana životného prostredia, obehové hospodárstvo, samorealizovanie sa človeka a bohatší každodenný život - štandard života. Zásadný záväzok v tom (a mnoho inom) mali, majú, museli by realizovať členovia i inštitúcie slovenských komunít a vedenia domicilných štátov.

O krajských Slovákoch, o tu spomenutom a o inom, i ÚSZZ i štátnym orgánom i mediálnej sfére SVK a podobne v domovinách enkláv (krajanov) patrilo by sústavné, objektívne informovanie občanov. Tak sa zviditeľňuje postavenie, činnosť, dosahy i výsledky práce, potreby, štátom definované podmienky a usporiadanie života komunít na tých územiach.

Financovanie materským štátom činností príslušníkov svojho národa ako občanov iných štátov - zahraničných príslušníkov na územiach tu spomenutých štátov - nie je neobvyklým javom. Početným činiteľom, i tu spomenutých štátov, je známe správanie sa vedenia Maďarskej republiky voči Maďarom žijúcim v zahraničí. Skrze porovnávanie poukazujem tu iba na dotácie vlády Maďarskej republiky pre Maďarov v Srbsku. Na obdobie rokov 2016 ÷ 2019 Maďarsko im určilo 160 miliónov eur. Z tej sumy 64 milióny eur sú nevratné prostriedky - granty. Pre 253 899 Maďarov v SRB (súpis roku 2011) ten výnos činí 157 €/osoba/rok z čoho na grant patrí 39 €/osoba/rok. V porovnaní s touto dotáciou SVK granty realizované ÚSZZ vyznievajú skromne. Aj napriek tomu cestou dotácií i SVK sa pričiňa o realizáciu programov, reprezentovanie sa zahraničných Slovákov v ich domovinách a v zahraničí a tak i o ich udržateľné zviditeľnenie až ich úspešnejšie pôsobenie i v domovinách. Bez ohľadu na sumy dotácií príslušníkov etnika i to zaväzuje vyjadriť vďaka za pomoc i starostlivosť. Dotácie - granty sú, domnievam sa, nepopierateľnou formou vplyvu na blaho občanov a ich spoločenstiev/komunít pretože zvyšujú kvalitu pôsobenia, životnú úroveň a v domovoch (im) predpovedajú lepšiu budúcnosť.

V súvislosti so súbehmi slovenských inštitúcií a v textoch zriaďovateľov cien i v iných textoch mňa upomína oslovenie Dolná zem a dolnozemský Slováci. V Srbsku texty toho druhu sa verejnosti podávajú informačno - politickým týždenníkom Hlas ľudu z Nového Sadu, slovenským magazínom Rovina Slovenského vydavateľského centra v Báčskom Petrovci a od roku 1902, roku založenia, časopisom Dolnozemský Slovák [3] vydavateľa (od roku 1995) Národné literárne centrum v Bratislave (s tlačením časopisu v Nadlaku/Rumunsko). Pre občanov žijúcich v spomenutých štátoch podobné používanie toho termínu počut' i počas verejných vystúpení jednotlivcov a slovenských činiteľov i inštitúcií Srbska, Rumunska, Maďarska, Chorvátska a Slovenska. Vzťahuje sa to i na tam tlačené i vydávané publikácie i zdroje informovania a úradu.

Počas minulých desaťročí verejne som si viac krát dovolil na ten pojem, jeho používanie, upozorniť (i tunajšiu) verejnosť. Bezúspešne. Napriek (takému) výsledku obhajujem stanovisko i pranie, až nevyhnutnosť vymanenia sa Slovákov z minulosti, prítomnostnú platnosť pojmu Dolná zem a oslovenia dolnozemský Slováci. Najmä, spomenutý termín (i jeho význam) zahŕňa a pripomína dávne, z Horného Uhorska, presťahovanie - migráciu - Slovákov životom i vynútenú, vtedajšími



úradmi impéria i podporenú, organizovanú na južné časti Rakúskeho impéria a tak i tými presťahovalcami zabezpečovanú ochranu tých hraníc impéria. Presťahovanie a osídlenie bolo, a i dnes sa tak môže kvalifikovať, typickým činom kolonizácie panónskeho priestoru a území tu spomenutých, dnešných, štátov. Skrze záujmu toho impéria, stretnutiam s tam už žijúcimi inými národmi i odlúčenosti z jadra svojho, materského, národa slovenský presťahovalci sa dostali do novej situácie, ktorá im podmienovala, (pred)určovala zvláštne spoločenské[4], politické, etnické[5], kultúrne i náboženské postavenie i vývin[6,7].

Je pravdou, že v období Rakúskeho impéria severná časť dnešnej Slovenskej republiky bola pomenovaná, v 16 ÷19. storočí, nemčinou Oberungarn, Ober – Ungern (a podobne) a v maďarčine Felvidék/felvidék (v slovenčine zriedkavo aj Felvidék) to jest Horné Uhorsko. Dejepisci vedia, že starší preklad, ekvivalent, toho maďarského slova bol felföld [8] -poslovenčene to znie Horná zem - Horniaky.

Niet pochybností, že koncom 19. a osobite počiatkom 20. storočia južná časť Rakúsko – uhorského impéria (ďalej RUI) v nemčine sa menovala Niederungarn, Nieder – Ungarn a tomu podobne (tam v 16 ÷19. storočí Hungaria Inferior, partes inferiores regni Hungariae) a v maďarčine (pred 19. storočím) alföld (poslovenčene: Dolná zem). Po roku 1867 a Rakúsko – uhorskom vyrovnaní a vzniknutím duálneho štátu vtedy dominujúci uhorskí činitelia tam rozvíjali tézu o zabezpečení obnovenia niekdajšieho Uhorska [9]. Dokumenty svedčia o tom, že po roku 1867 na území RUI a jej východnej časti -Uhorsko -nastali veľké zmeny v postavení národov v impériu. Aj napriek tomu, že v tom štáte počtom Uhri boli menšina [10], Uhrami (dnes sa to označuje Maďari) boli všetci občania tej časti monarchie. Po roku 1868 uhorským snemom vydaný národnostný zákon (RUI cisárom podpísaný roku 1868) vo svojej preambule deklaroval [11], že v Uhorsku existuje len jeden, uhorský (maďarský), politický, národ, ktorého plnoprávnymi členmi boli všetci príslušníci tam žijúci [12,13]. Je to svedectvo, že to boli ťažké časy ako výsledok uhorskej nadvlády a jej styčného vzťahu zo štyristoročnou habsburskou monarchiou.

Podľa ocenenia historikov štátna mocnosť praktikovala neveľký záujem o postavenie početných v monarchii žijúcich etnických spoločností a tým aj o Slovákov. Vrchnosť RUI podporovala asimilovanie s pokusom ako spoločný dorozumievajúci jazyk presadiť nemčinu. Štátna doktrína na území Uhorska presadzovala nielen asimilovanie nemaďarských príslušníkov ale i duch tvrdej maďarizácie obyvateľstva [14,15].

"...Plné občianske a politické práva boli priznané len obmedzenému počtu obyvateľstva a viazané na viacero cenzov a to najmä aristokracii a podnikateľom, čo bolo rozhodne spiatočnicke a posilňujúce vplyv vládných maďarských vrstiev. Pojednávacím jazykom súdov bola maďarčina, trestné súdnictvo bolo značne zmanipulované a diskriminácia prekvitala aj v oblasti tlače, v neskorších rokoch po vyrovnaní nastala maďarizácia školstva, správy a cirkvi..."[16].

Dokumentujú to i zákony RUI z roku 1905. Poukazujem i na zvláštnosť vtedajších uhorských zákonov o tom, že v tej časti RUI tam žijúci Židia si národnú emancipáciu nežiadali a aj napriek tomu vlastnili ju a inomaďarské národy, túžiace po národnej svojbytnosti, boli tými zákonmi potláčané, ich život bol krušný [17,18], poznačený štátom organizovanou maďarizáciou[19,20].

Časť zopakovaných a dejepiscami, odborníkmi, tlmočených faktov by mali byť podstatou pre slovenských činiteľov v širom svete a pre tých, ktorí to chcú preveriť, poznať. Sú to svedectvá (s kladmi a protikladmi pre občanov) o živote nielen Slovákov vo vtedajšom Rakúskom a osobite Rakúsko -uhorskom impériu. Je to môj postoj bez hoci akých aspirácií pramieniacich z nenávisťi, z osočovania iných národov a ich vedenia bez vášne nacionalizmu. Ide tu o poznanie a činenie, ktoré majú byť v súlade s faktami a s toho i vyplývajúceho (sa) správania v dnešku. Dnešku, už vyše 100 rokov vzdialeného od existencie poslovenčene pomenovaných Hornej zeme („vysočina“, ktorá sa vzťahuje na niekdajšiu severnú časť Rakúsko – Uhorska) na Horniaky – tzv. Felvidék a Dolnej zeme, alebo po maďarský Alföld.

Koncom druhého desaťročia 21. storočia, majúci na zreteli i uvedené fakty, mienim, že je používanie výrazu Dolná zem aj z formálne – právneho stanoviska, neoprávnené a osobite i z hľadiska geografie – prírodného prostredia a (systému) ľudskej spoločnosti. Pre dnešné štátne usporiadanie Európy je to i (archaický) prežitok minulosti. Aj napriek tomu ten pojem je zachodený (od roku 1719/1721 až po rok 2020) v spomenutých štátoch a ich spoločnostiach a pri označovaní bydlísk,



občianskeho postavenia, spoločensko – politického, kultúrneho, náboženského a iného vývoja v živote Slovákov na územiach spomenutých (dnešných) štátov.

Mám nádej, že vedenia a členovia slovenských inštitúcií i jednotlivci v Srbsku, Rumunsku, Maďarsku, Chorvátsku, Slovensku tiež i v širom svete sa pokúsia a budú sa snažiť (po)rozumieť moje stanoviská i návrhy. Tu spomenutým, všetkým nám, mali by o tej záležitosti, postoje a správanie (sa) byť založené na dejinných faktoch. Postojmi a činmi má sa chrániť pravda, záväzok o celistvosti štátov, medzinárodné normy a neohrozovanie občianskych vzťahov tiež štátna príslušnosť - integrita človeka[21]. V tu komentovanom prípade i zisťovanie o (minulom) postavení ľahko a presne by sa mohlo vymedziť geografickým a z dejín známym pomenovaním územia: Panónska nížina. Málokto by vlastnil dôkazy, že spomenutý a tu oslovený slovenský živel nie je tým jednoznačne nielen geografický, dejinne, spoločenský, kultúrou a etnický ale i funkčne úplne definovaný, vymedzený.

Bez ohľadu na upozornenie práca, odmeny odovzdávajú a úctou diela poznačujú poslanie a skutky odmenených tiež inštitúcií o to sa starajúcich. Mne sa nepáči, že zostavovatelia súbehov a mnohý (i tunajší) verejný činitelia počas výstupov nechcú alebo neuznávajú, že Dolná zem už od konca roku 1918 neexistuje i skrze rozkladu a zániku Rakúsko – uhorského impéria. Kiežby si Slováci v Srbsku, Maďarsku, Rumunsku, Chorvátsku, Bulharsku, v Slovenskej republiky a činitelia ich úradov, slovenské enklávy a ich predstavitelia v širom svete uvedomili a v súlade s faktami, so súčasnými spoločenskovednými, politickými a inými stanoviskami a praxou nezabúdali i na tú, dejinnú, skutočnosť a posúdili i stanovisko Aristotelesa [22,23]: "Na prítomnosti je príjemná činnosť, na budúcnosti nádej a na minulosti spomienky".

Tak by sa vymanili z náruče minulosti a pre slovenských obyvateľov spomenutých štátov, nepoužívali by (sa) neopodstatnené výroky. Zbytočný kolokvializmus. Pravdaže, nakoľko v základoch ich existencie nie je trvalo zakódované zabudnutie o odnáródňovaní, nakoľko im skúsenosti ich slovenských predkov ani počas roku 2020 nenapomínajú nežiť minulosťou a do dejín patriacich i vyprevedených stavov, úmyslov, pokynov i skutkov. V čele i toho postoja majú byť organizované spoločenské sily, vedci a praxou i MSS i iné inštitúcie Slovákov v širom svete a v ich pravlasti.

Viac desaťročné angažovanie v slovenskej komunite v SRB dovoľuje (mi) uzavrieť, že tu spomenuté netrápi obyčajného občana. Početní o tom nemajú poňatia, ani ich to nevyrušuje. Občania predovšetkým dbajú o seba, o svoju rodinu, učia sa, varia, oddychujú, liečia sa, spravujú, premýšľajú o budúcnosti, bojujú, hašteria sa, nepravdy ich hnevajú, spolupracujú, stretávajú sa, spolucítia, túžia, mudrujú, rozdávať dary, radujú sa novonarodeným, smútia za zosnulými, pomodlia sa – žijú obvyklý, osobnými predsavzatiami ovplyvnený život. Tak každý využíva svoj intelekt, volí vlastný sociálny, kultúrny, estetický, etický, výchovnošportový, náboženský život, kochá sa v tom čo vytvoril, stretáva to čo mu ponúka až vyžaduje obkolesujúca spoločnosť i príroda.

ZÁVER

Život, ľudské činy, výzvy, minulosť a každodennosť (nás) môžu a majú mnohému podučiť, opomenúť. Aj podpisovateľa týchto riadkov. Očakávajúcim faktom a činom je, že človek žije, tvorí, zriaďuje okolie, život, prejavuje súcit i spolucítenie a porovnáva ľudské vlastnosti, rôznorodosť tradícií, zvyky a obyčaje, kultúru národov. Snaží sa, zúžitkujúc uznané názory, vedomosti a často i ciele spoločenstva, usmerniť predsavzatia a zámernosti v súčasnosti (z)realizovať podklady pre materiálne i duchovné osnovy rozvoja, pokroku, blahobytu v živote, rozmnožovať bohatstvá vlastných plodov tvorivosti, vzájomnosť, udržateľnosť (kladov) života a k tomu využiť mnohorakosť, ďalekosiahlosť ponaučení z minulosti poznačujúcich i dnešok človeka, jeho rodinu zároveň vplývajúcich i na budúcnosť – na zajtrajšok patriaci deťom a ich rovesníkom. Znamená to, že nehlásam zabudnutie minulosti, ale rozmach vedomostí, nahliadnutie do znalostí a opravy pochybností, presvedčení, dôvtipné (vy)riešenie (evidovaných) problémov až vyslobodenie sa z povier a predsudkov. Ešte menej som zástupcom, obhajovateľom toho, že "Každý mlynár na svoje koleso vodu naráža[24]". Opačne, z minulosti načím zvládnuť ponaučenie tak ako to ponúkol Konfucius [25,26]: "Študuj minulosť, keby si chcel predpovedať budúcnosť".



ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] valent@tmf.bg.ac.rs; v.valent2008@gmail.com
- [2] <http://www.slovackizavod.org.rs/medjunarodna-saradnja/projekti/16088>. - Zriaďovatelia Ceny Pro Cultura Slovaca: Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov (Srbsko), Ústav kultúry Slovákov v Maďarsku (Maďarsko) a Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku (Rumunsko)
- [3] Prvé číslo Dolnozemskeho Slováka vyšlo v Novom Sade 15. októbra 1902; <https://www.slovackizavod.org.rs/kultura-u-medijima/stampani-mediji/5462>
- [4] Mannová E. et al., Krátke dejiny Slovenska, Academic Electronic Press, Bratislava, 2003
- [5] Marek M., Národnosti Uhorska, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, Trnava, 2011, str. 14, 81 ÷ 95
- [6] Pivková Z., Stručný prierez dejinami Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Uhorsku (od druhej polovice 19. storočia po rok 1914), str. 334 ÷ 349; <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak4/subor/Pivkova.pdf>
- [7] Botík J., Dolnozemskej Slováci, Tri storočia vyst'ahovaleckých osudov, spôsobu života a identity Slovákov v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a Bulharsku, Ivan Krasko, Nadlak 2011; https://is.muni.cz/el/1421/jaro2012/ETBB18/um/DOLNOZEMSKI_SLOVACI.txt
- [8] Felvidék poukazuje na oblasť vyššej nadmorskej výšky, hornatý kraj. Alföld v maďarčine je sinonimom za Panonskú nížinu (Panonskú panvu); <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-253.html>
- [9] Za zakladateľa sa považuje Štefan I. alebo Štefan Veľký v rokoch 1000/1001 ÷ 1038 prvý kráľ Uhorska
- [10] ibidem 4, str. 37 – 38
- [11] ibidem 7
- [12] Kováč D. Istorija Slovačke, Vojvodanska akademija nauka i umetnosti, Slovenská akadémia vied, Novi Sad, 2012
- [13] <https://oskole.detiamy.sk/clanok/narodnostna-otazka-v-mnohonarodnostnom-rakusku-uhorsku-proces-madarizacie>
- [14] ibidem 12, str. 79 ÷ 84, 86 ÷ 113
- [15] Zvestovali mi to rodinný príslušníci, rodičia a ich osobné (štátne) dokumenty
- [16] Bavlšíková K., Analýza národnostného zákona z roku 1868, Právna historiografia, Akadémia, rok 2016/2017; https://www.academia.edu/33433790/Analiza_narodnostneho_zakona_z_roku_1868
- [17] Kovačický proces. 5. a 9. mája 1907 pod vedením Jána Čaploviča (1876 – 1925), evanjelického a. v. kňaza v Kovačici, (Vojvodina, Srbsko). Podobná vzbura sa udiala roku 1907 v Černovej (SVK)
- [18] Juríková E.: Odkaz predkov v Kovačici. Evanjelický posol spod Tatier. Roč. 97, 2007, č. 24, str. 14
- [19] Selenča 1758 – 1998, Zborník prác, Slovan Selenča, Kultúra Báčsky Petrovec, 1988; Slováci v Erdevíku, 1860 -1907 -1997, Zborník príspevkov, Slovenský kultúrno - osvetový spolok v Erdevíku, 2001 a monografie o slovenskej komunite v dnešnej Srbskej republiky
- [20] Historické listy, 1, 2010; http://www.klubsk.net/Listy/priloha-4_2010-Historicke_web.pdf
- [21] Ďurovská M., Výrost J., Homšínová M., Spoločenskovedné súvislosti hovorenej slovenčiny mladej generácie Slovákov žijúcej v krajinách na Dolnej zemi (Chorvátsko, Srbsko, Rumunsko, Maďarsko), Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Spoločenskovedný ústav Košice, Košice, 2018
- [22] Aristoteles (384 ÷ 322 pred našim letopočtom) starogrécky filozof a vedec, zakladateľ logiky a vedných odvetví psychológie, zoológie, meteorológie,.. ; <https://citaty-slavnych.sk/citaty/285744-aristoteles-na-pritomnosti-je-prijemna-cinnost-na-buducnosti/>
- [23] Ruisel I., Poznávanie v historických súvislostiach, Ústav experimentálnej psychológie, SAV, Bratislava, Slovac Akademia Press, 2010, str. 282 ÷ 290; <https://psychologia.sav.sk/upload/Ruisel2010.pdf>



- [24] Slovenské porekadlo
[25] Konfucius (550 ÷ 478 pred našim letopočtom), filozof, mysliteľ, politik, štátnik Číny;
<https://citaty-slavnych.sk/citaty/296549-konfucius-studuj-minulost-keby-si-chcel-predpovedat-buducnost/>
[26] ibidem 23; str. 180 ÷ 189

ADRESA AUTORA

prof. Dr. ing. Vladimír VALENT

University of Belgrade, Faculty of Technology and Metallurgy, Beograd | Београд, Serbia

mobile: 00381(0)643502799

e-mail: valent@tmf.bg.ac.rs ; v.valent2008@gmail.com

V Belehrade apríla 2020.



prof. Dr. ing. Vladimír VALENT